

Філософія

УДК 784.13/12.7

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19470513>

**Трансформація цивілізаційних орієнтацій: аналіз механізмів протидії
дезінформації під час війни**

Ткаченко Дмитро Павлович,
здобувач четвертого (наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 033 «Філософія»
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна,
<https://orcid.org/0009-0004-9934-6737>

Прийнято: 19.03.2026 | Опубліковано: 31.03.2026

***Анотація.** Метою дослідження є аналіз механізмів протидії дезінформації як чинника трансформації цивілізаційних орієнтацій у інформаційному просторі на прикладі України в умовах російської агресії. Методологічну основу становлять контент-аналіз дезінформаційних наративів у цифрових медіа, порівняльний аналіз державних і громадських ініціатив, а також структурно-функціональний підхід до оцінки ролі інституцій у формуванні моделей інформаційної поведінки.*

Результати дослідження показують, що інформаційні атаки через соціальні мережі та цифрові платформи спричиняють не лише дестабілізацію інформаційного простору, а й зміну ціннісних пріоритетів громадян. Встановлено, що поширення дезінформації формує «паралельні реальності», знижує довіру до традиційних інституцій і водночас стимулює розвиток нових моделей поведінки, зокрема критичного

мислення, перевірки інформації та орієнтації на надійні джерела. Доведено, що протидія дезінформації в Україні сприяє формуванню стійких цивілізаційних орієнтацій, заснованих на інформаційній відповідальності, соціальній згуртованості та медіаграмотності.

Наукова новизна полягає у визначенні взаємозв'язку між інформаційними загрозами та трансформацією цивілізаційних орієнтацій через конкретні механізми (медіаграмотність, інституційні політики, цифрові практики). Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування отриманих результатів для вдосконалення стратегій інформаційної безпеки та протидії дезінформації.

Ключові слова: інформаційна безпека, гібридна війна, стійкість до дезінформації, цифрові платформи, Telegram.

Transformation of Civilizational Orientations: Mechanisms for Countering Disinformation in Wartime

Dmytro Tkachenko,

PhD student fourth (scientific) level of higher education
in the specialty 033 “Philosophy”

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0004-9934-6737>

Abstract. *The aim of this study is to analyze mechanisms for countering disinformation as a factor in the transformation of civilizational orientations in the global information space, based on the case of Ukraine under conditions of Russian aggression. The methodological framework includes content analysis of disinformation narratives in digital media, comparative analysis of state and civic*

initiatives, and a structural-functional approach to assessing the role of institutions in shaping information behavior models.

The results demonstrate that information attacks via social media and digital platforms not only destabilize the information environment but also significantly reshape citizens' value priorities. It is found that the spread of disinformation creates "parallel realities," reduces trust in traditional institutions, and simultaneously stimulates the emergence of new behavioral models, including critical thinking, information verification practices, and reliance on credible sources. The study shows that counter-disinformation efforts in Ukraine contribute to the formation of resilient civilizational orientations based on media literacy, social cohesion, and information responsibility.

The scientific novelty lies in identifying the relationship between information threats and the transformation of civilizational orientations through specific mechanisms, including institutional policies, digital communication practices, and media literacy development. The practical significance of the study is reflected in its applicability to improving information security strategies and counter-disinformation policies.

Keywords: *information security, hybrid warfare, resilience to disinformation, digital platforms, Telegram.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, в умовах глобалізації, інформація стала одним із найпотужніших інструментів впливу на суспільство, що проявляється у зміні системи цінностей, ідентичностей та моделей соціальної взаємодії. Сучасні суспільства дедалі більше інтегруються в єдиний інформаційний простір, де відбувається не лише обмін знаннями, але й активна боротьба за смисли, ідеології та світоглядні орієнтири. У цьому контексті інформація виступає не лише ресурсом розвитку, а й інструментом геополітичного впливу.

З початком російської агресії проти України в 2014 році, а особливо в 2022 році, дезінформація і маніпуляції з інформацією стали важливими складовими війни, яку країна-агресор веде проти України. Сьогодні дезінформація використовується як інструмент психологічного впливу, деморалізації населення та послаблення підтримки держави серед міжнародної спільноти. Умови війни посилюють значення інформаційного простору як поля протистояння, де формуються нові цивілізаційні орієнтації.

Протидія дезінформації є важливим завданням для збереження національної безпеки та стабільності, оскільки інформаційні атаки можуть впливати на політичну ситуацію, економіку та соціальний клімат країни. В умовах трансформації цивілізаційних орієнтацій особливого значення набуває здатність суспільства критично осмислювати інформацію та протистояти маніпулятивним впливам. З огляду на це, розвиток медіаграмотності серед громадян та створення ефективних механізмів протидії фейкам стають критично важливими для забезпечення стабільності і довіри в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки спостерігається зростаючий науковий інтерес до проблеми дезінформації в умовах війни. Водночас дедалі більше уваги приділяється процесами глобалізації, цифровізації та посиленням транскордонних інформаційних потоків. Ці процеси суттєво впливають на систему цінностей, колективну ідентичність та моделі соціальної взаємодії.

Сучасні дослідники наголошують, що інформаційна війна є невід'ємною складовою сучасної війни та виступає потужним інструментом досягнення стратегічних цілей. Зокрема, Карпенко О. комплексно аналізує маніпулятивні інструменти впливу дезінформації на масову свідомість, які формують викривлені уявлення про політичні, соціальні та економічні процеси, що створює загрозу національній безпеці [5]. Небезпеку

маніпуляційної діяльності проросійських ЗМІ з метою впливу на суспільну свідомість українського населення досліджує Шлемкевич Т. [20]. Проблемам онтології війни і миру в контексті досвіду України у протидії російській гібридній війні, яка стала довгостроковим чинником деструктивних впливів на українське суспільство присвячено монографію Парахонського Б. та Яворської Г. [12]. Комплексно досліджує проблеми дезінформації Г. Почепцов, розмежовуючи поняття інформаційної та інформаційно-смислової війни [13]. Ключову роль інформаційної культури в контексті розвитку сучасного медіапростору та мережевих комунікацій аналізує Ісайкіна О. [4]. Особливості розвитку українського суспільства під кутом зору цивілізаційних ознак та його місце у системі сучасних людських цивілізацій вивчає Шульга М. [17]. Безмежність інформаційних можливостей та безпрецедентна маніпульованість масовою свідомістю сучасного суспільства стали предметом дослідження Рафальського О. та Самчук З. [15]. Філософські принципи медіаграмотності в епоху інформаційних війн досліджує Терепищій С. [18]. Осмислення нових феноменів і характеристик суспільного життя інформаційної доби проводить Броннікова Л. [1]. Аналізу проблем інформаційного суспільства в контексті філософсько-антропологічного підходу присвячені дослідження Чайки І. [19]. На проблемах війна в епоху постправди та постправди в епоху війни акцентує свою увагу Гурківська А. І. [2].

Отже, проаналізовані дослідження підкреслюють, що протидія дезінформації потребує комплексного підходу, що поєднує правові механізми, технологічні рішення та освітні ініціативи, спрямовані на розвиток медіаграмотності. Водночас ці заходи слід розглядати в ширшому контексті глобальних цивілізаційних трансформацій, де інформація виступає центральним елементом геополітичної конкуренції та боротьби цінностей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий доробок у сфері досліджень дезінформації, інформаційної безпеки та глобалізаційних трансформацій, у сучасному науковому дискурсі зберігаються суттєві теоретико-методологічні прогалини. Більшість досліджень зосереджені на окремих аспектах проблеми, зокрема на механізмах поширення дезінформації, розвитку медіаграмотності або аналізі державних і громадських ініціатив. Водночас бракує комплексного підходу, який би поєднував соціокультурний, інституційний та технологічний виміри трансформації цивілізаційних орієнтацій у глобальному просторі.

На рівні філософського осмислення недостатньо розкритим залишається питання трансформації цивілізаційних орієнтацій як цілісного процесу зміни ціннісних систем під впливом інформаційних загроз. Зокрема, потребує уточнення, яким чином інформаційні атаки та гібридні впливи не лише дестабілізують суспільство, але й формують нові моделі ідентичності, соціальної взаємодії та світоглядних установок у глобальному контексті.

У міждисциплінарному вимірі недостатньо дослідженим залишається механізм взаємодії різних рівнів впливу – цифрових комунікацій, соціальних практик та інституційних політик – у процесі формування нових цивілізаційних орієнтацій. Зокрема, відсутні узгоджені аналітичні моделі, які б інтегрували результати досліджень у галузях соціології, політології, медіакомунікацій та інформаційної безпеки.

Таким чином, існує потреба у комплексному дослідженні, яке б поєднувало філософський, міждисциплінарний та прикладний підходи до аналізу трансформації цивілізаційних орієнтацій у глобальному інформаційному просторі, зокрема в умовах війни та інформаційної агресії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в аналізі сучасних підходів протидії дезінформації в умовах війни в контексті трансформації цивілізаційних орієнтацій. Для

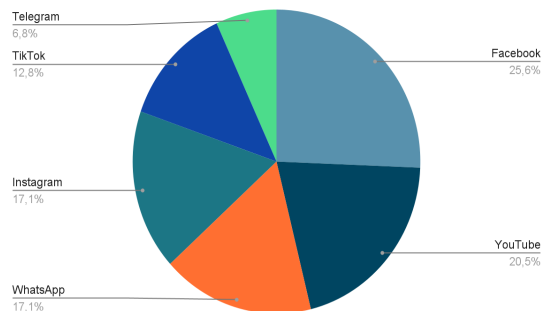

досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження: проаналізувати роль дезінформації як інструменту війни та її вплив на інформаційний простір суспільства; охарактеризувати основні механізми протидії дезінформації (державні, громадські та міжнародні) та оцінити їх ефективність; визначити роль цифрових комунікацій, соціальних мереж і платформ у процесах поширення та протидії дезінформації; обґрунтувати значення медіаграмотності та критичного мислення як ключових чинників формування стійких цивілізаційних орієнтацій у глобальному просторі.

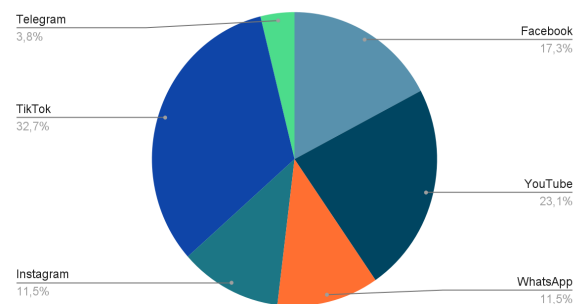
Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна війна стала серйозним викликом для українського суспільства, яке стикається з масштабним інформаційним тиском та складними гібридними методами поширення пропаганди. В цих умовах відбувається глибока трансформація цивілізаційних орієнтацій, що проявляється у зміні цінностей, пріоритетів та суспільних установок, особливо у сфері національної стійкості, демократичних принципів та інформаційного суверенітету.

Статистику та тенденції особливостей споживання інформації та діджиталізації у світі демонструє звіт Digital Global Overview Report [23], який має спеціальний розділ, присвячений дослідженням в Україні. Звіт базується на статистичних даних понад 10 аналітичних компаній і свідчить, що загалом користувачі у світі в середньому витрачають на інтернет 6 годин 40 хвилин щодня. З них 2 години 23 хвилин – на соціальні медіа. Основними причинами використання інтернету респонденти називають пошук інформації (це головна причина для 60,9 %) [23].

Найпопулярніші інтернет-платформи у світі (за кількістю активних акаунтів)

Популярність соціальних мереж (за кількістю часу, витраченого користувачами)

Серед найбільших інтернет-платформ за кількістю активних акаунтів в Україні лідирує Facebook з понад 13,85 млн користувачів та YouTube – 24,3 млн, тоді як Instagram охоплює 12,4 млн, а TikTok – 16,47 млн користувачів [22]. Така висока концентрація аудиторії в цифровому середовищі свідчить про те, що саме соціальні платформи стали ключовим простором формування суспільних уявлень, цінностей і моделей поведінки. Саме вони забезпечують швидке поширення знань, мобілізацію громадян та підтримку суспільної згуртованості. Проте, через ці ж канали активно поширюється дезінформація.

За даними щорічних досліджень компанії InMind [16], головним джерелом новин в Україні є Telegram-канали, а основною мережею для спілкування та споживання новин – месенджер Telegram (73% опитаних). Telegram у сучасному інформаційному середовищі виступає не лише каналом комунікації, а й інструментом цілеспрямованого впливу на суспільну свідомість. Розгалужені мережі каналів і ботів, що функціонують за принципом координації, забезпечують системне поширення маніпулятивного контенту, часто маскованого під локальну або оперативну інформацію. Такий формат подачі посилює довіру до неперевірених джерел і сприяє зміщенню інформаційних орієнтирів громадян.

У відповідь на ці виклики держава переходить від реактивних до превентивних механізмів, зокрема обмежуючи використання платформи в критичних сферах [24]. Це свідчить про переорієнтацію інформаційної

політики на безпекову логіку та водночас впливає на формування нових моделей інформаційної поведінки, де пріоритетом стає контроль джерел, вибірковість споживання та усвідомлення ризиків цифрового середовища.

У відповідь на помітне об'єднання європейських партнерів довкола військової, фінансової та політичної підтримки України, а також активізацію їхніх зусиль із компенсації частки США в загальному обсязі допомоги, Росія посилює діяльність своєї глобальної дезінформаційної мережі в європейському інформаційному просторі. Це підтверджується зростанням кількості викриттів дезінформаційних мереж у різних країнах Європи, таких як Велика Британія, Німеччина, Франція, Чехія тощо. Серед них – ботоферми, Telegram-канали, сайти та YouTube-канали, що працюють на поширення пропаганди [7].

У звіті Global Risks Report 2024, представленому на World Economic Forum в Давосі, неправдива інформація та дезінформація були визначені серед ключових короткострокових ризиків для людства на найближчі два роки [16]. Такий висновок підкреслює масштаби поширення дезінформації і її небезпеку для суспільства. Визнання цього виклику є важливим кроком, адже воно стимулюватиме національні уряди та лідерів думок переглянути підходи до забезпечення глобальної безпеки, створити ефективні механізми протидії дезінформації, зміцнювати стійкість суспільств і розробляти стратегії боротьби з інформаційними загрозами.

Інформаційні атаки безпосередньо впливають на зміну ціннісних пріоритетів, формуючи нові соціальні та цивілізаційні орієнтації через кілька механізмів. По-перше, масштабні дезінформаційні кампанії та пропагандистські впливи змінюють сприйняття безпеки, довіри до держави та суспільства, що змушує громадян переглядати власні пріоритети у житті та у взаємодії з іншими. По-друге, гібридні загрози, такі як інформаційне маніпулювання через соціальні мережі, месенджери та цифрові платформи,

формують критичне ставлення до джерел інформації, спонукаючи населення цінувати медіаграмотність, надійні інформаційні канали та прозорість. По-третє, такі атаки стимулюють колективну мобілізацію і переорієнтацію цінностей на національну солідарність, підтримку демократичних інститутів та активну участь у захисті інформаційного простору. У результаті громадяни формують нові моделі поведінки та ціннісні пріоритети, де домінують безпека, критичне мислення, активна соціальна позиція та готовність протистояти зовнішньому інформаційному тиску. Утім, практика використання соціальних мереж свідчить, що більшість обізнаних про антифейкові сервіси людей не мають фактичного досвіду їхнього використання.

Одним з основних ініціаторів у боротьбі з дезінформацією, особливо в умовах війни, має виступати держава. Для цього Україна активно розвиває законодавчу базу, що дозволяє ефективно реагувати на інформаційні загрози, особливо кібератаки, які мають на меті поширення дезінформації через медіа, соціальні мережі та новинні портали. Для боротьби з фейковими новинами в Україні активно працює Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, яка координує заходи з виявлення і нейтралізації інформаційних загроз. З 2021 року при РНБО функціонує Центр протидії дезінформації, який займається викриттям російських фейків, відстежує їх поширення в соціальних мережах та співпрацює з Google і YouTube.

Важливим аспектом протидії дезінформації стала активна участь у цьому процесі громадських організацій, які займаються моніторингом інформаційного простору. Одним з успішних прикладів є проєкт StopFake [25], який сфокусований на перевірці фактів, спростуванні дезінформації та освіті громадян у сфері медіаграмотності. Діяльність «Детектор медіа» [11] виходить за межі моніторингу, формуючи стандарти сприйняття інформації через системне виявлення маніпуляцій і оцінку якості медіаконтенту.

Водночас проєкт «БезБрехні» [8] поширює фактчекінг на регіональний рівень, залучаючи локальні медіа до перевірки інформації та змінюючи роль аудиторії на більш активну. Ініціатива «По той бік новин» [10] сприяє закріпленню критичного мислення як базової компетенції споживача інформації, тоді як волонтерський проєкт BRAMA [9] інтегрує громадян у практики безпосереднього реагування на дезінформацію. У сукупності ці ініціативи не лише протидіють фейкам, а й трансформують інформаційну поведінку, формуючи орієнтацію на перевірку даних, участь і відповідальність у цифровому середовищі.

Вкрай важливим є навчання населення медіаграмотності, створення та впровадження освітніх програм, що сприятимуть підвищенню здатності громадян розпізнавати маніпуляції в інформаційному просторі. В Україні протягом останніх років було започатковано численні ініціативи для навчання молоді та дорослих базовим принципам медіаграмотності, зокрема у школах та університетах. Наймасштабнішим є проєкт «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті», який вже кілька років виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольства США в Україні та Міністерства закордонних справ і міжнародного розвитку Великої Британії у партнерстві з Міністерством освіти і науки України, Міністерством культури та інформаційної політики України та Академією української преси [14]. Проєкт спрямований на посилення стійкості до дезінформації та маніпуляцій через зміцнення навичок критичного сприйняття інформації та формування попиту на якісну інформацію серед освітян і учнівства, шляхом інтеграції інфомедійної грамотності у програму загальної середньої освіти.

У результаті ці дії перетворюють індивідуальні адаптації громадян у системні моделі поведінки, формують стійкі цивілізаційні орієнтації та підвищують здатність суспільства протистояти інформаційним загрозам.

Практично це проявляється у зростанні довіри до перевірених джерел, активному використанні платформ для фактчекінгу та готовності брати участь у колективних громадських ініціативах для захисту інформаційного простору.

Механізми формування нових цивілізаційних орієнтацій в умовах сучасних глобальних викликів ґрунтуються на комплексній взаємодії державних, громадських та міжнародних ініціатив. В умовах війни, для спільної боротьби з інформаційними атаками, Україна має активно співпрацювати з міжнародними партнерами, такими як НАТО, Європейський Союз, ООН та іншими організаціями. Спільні навчання, обмін досвідом та технологіями дозволять країнам об'єднувати зусилля у боротьбі з дезінформацією. Міжнародні експерти надають Україні консультації щодо кращих практик боротьби з фейками. Спільні платформи для перевірки фактів, моніторингу пропаганди та організації кампаній з протидії маніпуляціям дозволяють активно боротися з інформаційними викликами, що стоять перед Україною.

Висновки. У результаті взаємодії з цифровими платформами змінюється інформаційна поведінка громадян: зростає роль візуального контенту, коротких повідомлень і емоційно насичених наративів, що формують спрощені або поляризовані картини світу. Це сприяє виникненню «паралельних реальностей», у межах яких користувачі сприймають інформацію відповідно до власних «інформаційних бульбашок». Логіка переходу від зовнішніх і внутрішніх тригерів до інституційного закріплення нових моделей поведінки проявляється у послідовній взаємодії кількох рівнів соціальної та політичної динаміки. Масштабна війна та інформаційна агресія виступають первинними стимуляторами змін, створюючи критичні умови для переосмислення ціннісних пріоритетів та суспільних практик.

Дезінформаційні кампанії в умовах російської агресії спрямовані на підриєв соціальної єдності, провокування внутрішніх конфліктів та ослаблення підтримки як населення, так і міжнародної спільноти. Це підкреслює нагальну потребу в посиленні критичного мислення громадян та розвитку ефективних механізмів захисту від маніпуляцій. У глобальному інформаційному просторі сучасна людина стає не лише пасивним споживачем, а й активним учасником процесів формування цивілізаційних орієнтацій. Постійне зіткнення з інформаційними загрозами стимулює розвиток нових цивілізаційних практик – підвищення критичного мислення, вибіркове споживання інформації та орієнтацію на перевірені джерела. Як наслідок, цифрові платформи стають не лише каналами комунікації, а й середовищем трансформації ієдентичностей у сучасному українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Броннікова Л. В. Інформаційне суспільство: прогнози соціальних трансформацій і реальність. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. Культурологія. Вип. 1 (37), 2023. С. 25-28.
2. Гурківська А. І. Війна в епоху постправди та постправда в епоху війни. *Просторовий розвиток*. Вип. 12, 2025. С. 207-227.
3. Дезінформація через рекламу у Facebook: як Росія це робить. URL: <https://www.dw.com/uk/dezinformacia-cerez-reklamu-u-facebook-ak-rosia-ce-robit/a-68964084> (дата звернення: 05.01.2026).
4. Ісайкіна О. Інформаційна культура в контексті розвитку сучасного медіапростору та мережевих комунікацій. *Соціум. Документ. Комунікація*. Вип. 12., 2021. С. 171-190. DOI:10.31470/2518-7600-2021-12-171-190.
5. Карпенко О. В. Механізми протидії дезінформації в умовах воєнного стану. *Ефективність державного управління*. Львів: Національний лісотехнічний університет України. 2025. С. 48-52.

6. Медіамейкер. URL: <https://mediamaker.me/yak-lyudstvo-vzayemodiye-zczyfrovymy-tehnologiyamy-zvit-digital-2024-8566/> (дата звернення: 14.01.2026).

7. Огляд основних інформаційних загроз для України. URL: <https://dif.org.ua/article/oglyad-osnovnikh-informatsiynikh-zagroz-dlya-ukraini-sichen-berezen-2024-roku> (дата звернення: 17.03.2026).

8. Офіційний сайт “БезБрехні”. URL: <https://without-lie.info/misii-pravyla-pryntsypu-bezbrehni/> (дата звернення: 11.01.2026).

9. Офіційний сайт “Волонтерський проєкт BRAMA”. URL: <https://platforma.volunteer.country/organizations/socialnii-projekt-brama/tsyfrove-volonterstvo-v-sotsialnomu-proiekti-brama> (дата звернення: 11.01.2026).

10. Офіційний сайт “По той бік новин”. URL: https://behindthenews.ua/#about_us (дата звернення: 14.01.2026).

11. Офіційний сайт “Детектор Медіа”. URL: <https://detector.media/infospace/article/234429/2024-11-07-u-kyievi-prezentuvaly-rezultaty-shchorichnogo-doslidzhennya-pro-mediavpodobannya-ta-mediagramotnist-ukraintsiv/> (дата звернення: 14.01.2026).

12. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.

13. Почепцов Г. Г. Смисли і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 316 с.

14. Проєкт IREX «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті». URL: <https://filter.mkip.gov.ua/proyekt-irex/> (дата звернення: 14.01.2026).

15. Рафальський О. О., Самчук З. Ф. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.
16. Результати щорічного опитування “Global Risks Perception Survey”. URL: <https://sdg.iisd.org/news/misinformation-polarization-among> (дата звернення: 17.01.2026).
17. Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір. За наук. ред. М. О. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2017. 198 с.
18. Терепищій С. О. Філософські принципи медіаграмотності в епоху інформаційних війн. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія». Вип. 43, 2023. С. 113-123.
19. Чайка І. Ю. Концепції інформаційного суспільства: філософсько-антропологічний аналіз. *Humanities Studies*. Вип. 18, 2024. С. 79-87.
20. Шлемкевич Т. Дезінформація в інформаційному просторі України як виклик сьогодення. *Вісник Прикарпатського університету*. Вип. 1, 2020. С. 85-89.
21. Як Україна протистоїть дезінформаційним кампаніям РФ. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-ukraina-protistoit-dezinformacijnim-kampaniam-rf2-a-69041027/a-69041027> (дата звернення: 13.01.2026).
22. Bazilik. URL: <https://bazilik.media/> (дата звернення: 14.01.2026).
23. Digital 2024: Ukraine. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-ukraine> (дата звернення: 14.01.2026).
24. Freedom House. The Global State of Information Warfare. 2023.
25. StopFake. URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/> (дата звернення: 15.01.2026).